

LJUBITI BOŽJI SVIJET

Ken Chant

Najgori problemi s kojima se ljudi suočavaju potječu od njihovih vlastitih stavova, od načina kako se ophode prema sebi. Ponekad njihova ludost uključuje iskrivljeno sebeljublje, u protivnom, počinju mrziti sebe. Ima i onih koji pate u tom odnosu ljubavi i mržnje u kojemu nisu sigurni vole li se ili mrze.

Postoji mali broj onih koji dolaze do mjesta lagane i blagoslovljene harmonije uravnoteženoga blagostanja, koje Pavao opisuje pomoću grčke imenice “*epieikeia*”: “Neka vaša *blagost* bude poznata svim ljudima!” (Fil 4,5).

Prevodioci imaju poteškoća s riječi *epieikeia* zato što u engleskom jeziku (pa ni u hrvatskom) ne postoji ekvivalent s istim značenjem. U Novom zavjetu se pojavljuje sedam puta i prevodi se različito: *ljupkost*, *umjerenost*, *krotkost*, *blagost*, *obzirnost*, *nesebičnost*, *velikodušnost*, *snošljivost*, *milosrdnost* i *širokogrudnost*.

Nadalje, *epieikeia* također ima smisao *primjerenosti*, *strpljivosti*, *poštenja*, *dobrote* i *pravednosti*. Riječ ima raznolika značenja!

Čini se kako je Matthew Arnold došao blizu razumijevanja ideje koju je Pavao izrazio:

“No ostaje pitanje: što je zapravo pravednost? Isusov postupak, tajna i blaga razumnost.”

Zadnji izraz “blaga razumnost” je najbliži značenju *epieikeia*. To je put do snošljive umjerenosti. Izbjegava krajnosti ili ih barem pokušava izbjeći kad god je to razumno učiniti!

Čovjek koji posjeduje *epieikeiu* velikodušan je prema sebi i drugima, ne vreba na pogreške, već pronalazi vrline; milostiv je, hoda spokojno, ne zanimaju ga puno ljudske besmislice; plemenit je prema slabima, blag prema neuspješnima, strpljiv prema onima koji kasne, lijepo se ponaša prema opoziciji; on nije grub ili netolerantan, već obziran; nije vođen samo emocijama, niti jedino hladnom logikom; njegov je način življenja (njegova tajna) - kao što je bio i Isusov - biti vođen blagim razumom.

Nasuprot ove umne umjerenosti - ove blagosti i razumnosti - jest način življenja mnogih kršćana koji idu u jednu ili drugu krajnost, neprestano se kolebajući između njih. Njihovi su životi neuravnoteženi, neumjereni i nedostaje im milosti. Nesretni su u sebi, u Bogu i u Božjem svijetu.

Želim razmotriti krajnosti u tri područja *unutarnjih* osobnih odnosa kršćanina i zatim pokazati kako pronaći put između tih krajnosti birajući put *epieikeie*.

STAV PREMA SVIJETU

Dvije krajnosti

Koji li je problem “svijet” za mnoge kršćane! Kakve li samo zapanjujuće korake poduzimaju neki od njih pokušavajući izaći na kraj s tim problemom! Ti koraci sežu od krajnje zlouporabe do krajnjeg asketizma.

Ima onih koji “zlorabe” svijet

Užitak jedenja i pijenja, seksa i igre, kulture i razonode, rada i bogatstva neodoljivo ih privlači. Popuštaju požudi, ništa ne uskraćujući svojim apetitima. Krajnji je rezultat takve zasićenosti samoprezir i umor kojega donosi ta neumjerenost.

Kao što se Amnon razbolio zbog svoje požude za Tamarom - koju je prezreo nakon što ju je obljubio - tako i ti zlorabnici svijeta žude za svojim užicima, a zatim mrze ono za čim su žudjeli.

Evo kao ih Pavao opisuje: *“Braćo, svi me zajedno nasljedujte i pažljivo motrite one koji žive prema primjeru što vam ga mi dajemo! Mnogi, naime, o kojima sam vam često govorio, a sada sa suzama govorim, žive kao neprijatelji križa Kristova. Njihov je svršetak propast; njihov je bog trbuh, njihov je ponos u njihovoj sramoti. Oni misle samo na zemaljske stvari”* (Fil 3,17-19).

Jednostavna je činjenica da nijedan kršćanin ne bi smio biti rob nijednoga apetita osim gladi za pravednošću.

Pozvani smo živjeti kao slobodni ljudi u Kristu, robovi ne čine ništa drugo osim Božje volje. Svijet nam je dan na *uporabu* a ne *zlouporabu*. Vidi 1 Kor 7,31: *“I koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju, jer prolazi vanjski oblik ovoga svijeta.”* Krist je također rekao: *“Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi koja izlazi iz usta Božjih”* (Mt 4,4).

Ima onih koji “napuštaju” svijet

Asketi, koji se spremno odriču dopuštenih užitaka, u suprotnoj su krajnosti od onih koji se spremno predaju svjetovnim užicima.

Asketi se pokušavaju izolirati, što je više moguće, od svega što oni sami smatraju “svjetovnim”. Razvijaju dubok osjećaj krivnje zbog užitka jedenja i pijenja, odbijaju kulturni, a ponekad i intelektualni razvoj, nisu voljni posvetiti nimalo vremena jednostavnim životnim užicima, mogu osuditi većinu oblika zabave, kao što su sport, kazalište, glazba, umjetnost, film, bajke. Kad god mogu, izbjegavaju biti uključeni u svjetovni život i ignoriraju svaku mogućnost obnašanja javnih dužnosti.

Asketi misle kako je to povlačenje iz života i dinamičnoga dodira s društvom u kojemu žive izraz njihove potpune predanosti Bogu, misle kako ih ta vrsta odvajanja čini simbolima svetosti, misle kako je to u skladu s novozavjetnim učenjem o posvećenju.

No, je li tako? Što Novi zavjet podrazumijeva kada nas nuka “odvojiti se” od svijeta i “upotrebljavati” svijet, a ne “zloupotrebljavati” ga?

Što znači “odvojenje”?

Proučimo sljedeći tekst:

Ne ujarmljujte se s nevjernicima. Ta što ima pravednost s bezakonjem? Ili kakvo zajedništvo svjetlo s tamom? Kakvu slogu Krist s Belijarom? Ili kakav dio vjernik s nevjernikom? Kakav sporazum hram Božji s idolima? Jer mi smo hram Boga živoga, kao što reče Bog:

Prebivat ću u njima i hoditi među njima; i bit ću Bog njihov, a oni narod moj. Zato iziđite iz njihove sredine i odvojite se, govori Gospodin, i ništa nečisto ne dotičite i ja ću vas primiti. I bit ću vam otac i vi ćete mi biti sinovi i kćeri, veli Gospodin Svemogući.

Dakle, budući da imamo ta obećanja, očistimo se, ljubljani, od svake ljage tijela i duha te dovršimo posvećenje u strahu Božjemu (2 Kor 6,14-7,1).

Ovaj odlomak sadrži nekoliko obećanja koja oduzimaju dah svojim dometom i radošću koju nude. Bog kaže:

“Stanovat ću među njima i među njima hodati”

“Ja ću biti njihov Bog”

“Oni će biti moj narod”

“Ja ću vas primiti”

“Ja ću vam biti Otac”

“Vi ćete mi biti sinovi i kćeri, veli Gospodin, Svemogući.”

Promisliš li o ovim obećanjima, uvidjet ćeš koliko je širok njihov dohvat. Živjeti u zajedništvu s Bogom, poznavati gibanje Duha Svetoga, biti nazvan ljubljenim Božjim djetetom i od njega prihvaćenim znači imati pristup svim duhovnim sredstvima i imati jamstvo za odgovor na svaku molitvu.

Tu je božansko pribavljanje! Tu je sva snaga i moć! Tu je briga i zaštita! Tu je Božje pomazanje! Tu je punina radosti! Tu je bit svega što tvoje srce želi!

No obećanje je ograničeno. Njegovo ispunjenje ne ovisi jedino o Bogu. Primaoci obećanja imaju zadatak za ispuniti. Obećanje pripada posebice onima koji paze na zapovijed:

“Zato ‘izidite između njih i odvojite se’ - veli Gospodin! ‘Ne dotičite se ničega nečista, i ja ću vas primiti!’ (redak 17).

Ovaj zahtjev za odvajanje dakako osuđuje one ljude koji koriste svijet kako bi ugađali vlastitim sklonostima, no kada ga se ispravno shvati, jednako osuđuje i one koji se odvajaju kako bi ugađali vlastitim sklonostima - a to su asketi.¹

Pavao daje pravu definiciju za “odvojenje” pomoću retoričkih pitanja koja je postavio Korinćanima (reci 14-16). Iz tih pitanja učimo kako trebamo:

(1) Odvojiti se od grijeha

“Što ima pravednost s bezakonjem?”

Jasno je da se pravi kršćani nikada ne mogu osjećati dobro dok su u grijehu. Svi koji zazivaju Kristovo ime moraju se odvojiti od bezakonja. Svjesno grijешiti i istovremeno priznavati spasenje u Kristu znači riskirati potpuno otuđivanje od Boga (Heb 10,26-31; 12,25). Zapovijed je neodgodiva: *“U savezu sa svima težite za spasenjem i za posvećenjem bez kojega nitko neće vidjeti Gospodina.”*

Sve što prepoznamo kao grijeh trebamo prezreti i potpuno odbaciti od sebe. No tu imamo poteškoću. Rečeno nam je kako je grijeh *varljiv*. Lako je podleći toj prijevari tako da se grijeh više i ne prepozna kao takav.

Poznajem ljude koji su bili tako zavarani svojom samopravednošću da je za njih laž postala prihvatljivija od istine, preljub čist, varanje oslobođeno odgovornosti, klevetanje

---

¹ Zamalo sam napisao “samoprijegorni asketi”, no kad sam bolje razmislio, zamijenio sam taj izraz za “one koji ugađaju vlastitim sklonostima” jer su zapravo obje grupe poslušnije zahtjevima njihove zemaljske naravi nego zahtjevima Svetoga pisma. Ni onaj koji zloupotrebljava svijet ni asket nisu po Božjoj volji. Možda bih trebao spomenuti kako izraz “samoodričući” asket upotrebljavam u općenitom smislu kako bih opisao svakoga kršćanina koji se pretjerano odvaja od svijeta; to znači, kršćanin koji ima pogrešnu ideju o tome što znači biti “svjetovan” ili “svet”. Neki su oblici asketizma izravno od Boga. Primjerice, Ivan Krstitelj je bio asket, no on i njemu slični spadaju u posebnu kategoriju, a njihov asketizam potječe od određene Božje zapovijedi, božanskoga poziva.

časno, a sam je Bog učinjen krivcem njihovih bezakonja. Oni pravednost pretvaraju u grijeh, a grijeh u pravednost.

Možda misliš kako je ovo pretjerano? No apostol daje snažno upozorenje baš protiv te opasnosti:

“Naprotiv, opominjite se međusobno svaki dan sve dotle dok traje ovo ‘danas’, da koji od vas ne otvrdne zavodljivošću grijeha! Mi smo uistinu postali i jesmo sudionici Kristovi, samo ako smo nadu koju smo od početka imali čvrsto sačuvamo do svršetka” (Heb 3,13-14).

Ako se ne želiš nesvjesno zaplesti u grijeh, pravilo je jednostavno: *prioni uz Sveto pismo*. Ne dopuštaj da tobom vladaju tvoji osjećaji, niti bilo koji glas ili nagon koji bi bio protivan Svetome pismu. Mudro i odgovorno tumačena Biblija je jedini pouzdani vodič ka pravednosti: *“Svako je Pismo od Boga nadahnuto i korisno za pouku, za karanje, za popravljavanje i odgajanje u pravednosti, da čovjek Božji bude savršen - opremljen za svako djelo ljubavi”* (2 Tim 3,16-17).

Duboko u sebi odluči da jedino Sveto pismo upravlja tobom, da će jedini autoritet nad tvojim životom biti Božja riječ i da ćeš se obazirati samo na one glasove koji govore u skladu s Biblijom.

Svima je poznato kako je tu odluku lakše donijeti nego provoditi jer ima mnogo učitelja koji pokušavaju Božjim ljudima tumačiti Sveto pismo - neki istinito, a neki pogrešno. Svatko od nas također može čitati Bibliju pomoću iskrivljene perspektive predrasuda i samovolje, izvlačeći na taj način ideje sa svetih stranica koje su joj tuđe.

Izbjegavanje zabluda od strane krivih učitelja, samozavaravanja ili nezrelog shvaćanja konačno ovisi o rastu mudrosti koju donosi iskustvo. No čvrsta obveza prihvaćanja Svetoga pisma za svoga jedinog savjetnika najbolji je početak prema postizanju te mudrosti.

(2) Odvojiti se od tame

“Što li je zajedničko svjetlu i tami?”

(a) Nemoj ljubiti svijet

“Tama” može biti sinonim za mnoge stvari, no ja ću se ovdje ograničiti na aspekt “svijeta” o kojemu je pisao Ivan: *“Nemojte ljubiti ni svijeta ni onoga što je u svijetu! Ako tko ljubi svijet, u njemu nema ljubavi Očeve, jer ništa od onoga što je u svijetu - požuda tijela, požuda očiju, oholost zbog imetka - ne dolazi od Oca, nego dolazi od svijeta. A svijet sa svojom požudom prolazi; a tko vrši volju Božju, ostaje zauvijek”* (I Iv 2,15-17).

Rečeno nam je da ne ljubimo svijet. No koji svijet? Svijet politike, umjetnosti, glazbe, sporta, književnosti, znanosti, škole, obitelji, vlasti?

Prije nego što bismo se mogli odvojiti, moramo točno znati od čega se trebamo odvojiti. Nema mjesta nagađanju. Sam Ivan definira “svijet” o kojemu govori: to je “svijet” koji uključuje *“požudu tijela, požudu očiju, oholost zbog imetka.”*

“Požuda” i “ponos” su one karakteristike svijeta prema kojima srce kršćanina mora ostati hladno. To je svijet bluda, zlobe, požude i arogantne samovolje. To je svijet koji je nastao putem sotonskih prijevara i ljudske pobune. Svijet je to, protivan Božjoj dobroti, koji prezire nalag dan ljudskom rodu da sebi podloži zemlju i napuni je plodom.

Sve što ljudi čine u poslušnosti tom nalogu ili ispravno upotrebljavajući Božje darove, bilo svjesno ili nesvjesno, ne spada u svijet kojega Bog odbacuje. Drugim riječima, izraz “svijet” u ovom slučaju ima ograničeni smisao. Ne podrazumijeva cijelu zemlju i sve što je u njoj, već samo onaj dio ljudskoga društva i ponašanja koje je u borbi s Bogom.

Pavao spominje slične odlike. On opisuje ono što karakterizira zabranjeni “svijet”. Naziva ih “djela tijela”: “*bludnost, nečistoća, raspuštenost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstva, svađa, ljubomornost, srdžba, sebičnosti, razdori, strančarenja, zavisti, pijanke, razuzdane gozbe i ovima slična*” (Gal 5,19-21).

Upoznao sam kršćane koji ne žele otići u kazalište kako bi vidjeli dobru predstavu ili film zato što smatraju kako je to “svjetovno”, a istovremeno su besramno sebični i pohlepni. Oni će prezreti tobože “svjetovni” koncert ili simfoniju, a neće ni primijetiti svoju ljutnju ili zavist.

Toliko su ponosni zbog svoga “svetog” izbjegavanja onoga što pogrešno nazivaju “svijetom” da nikada ne uvide koliko su zapravo svjetovni gledano s duhovne strane. Cijede komarca, a propuštaju devu. To su farizeji našega vremena.

Koncert, knjiga, obrok, zadovoljstvo, aktivnost, sport, odnos, posao ili odjeća u nekim slučajevima mogu biti odgovarajući, a u nekima ne. Bilo koja od ovih stvari ponekad može biti središnja točka za ponos ili požudu, dok u drugim slučajevima može biti bezazlena. Učiniti pravilo “ne idi u kazalište, ne obavljaj javnu službu, ne čitaj romane, ne nosi nakit, ne gledaj televiziju, ne bavi se sportom, ne jedi određenu vrstu hrane, ne pij određenu vrstu pića” (i slično ovome) nije svetost već nezreo legalizam.

Pavao daje bolji kriterij: “*Uostalom braćo, sve što je čestito, što je dično, što je pravedno, što je nevino, što je ljubazno, što je na dobru glasu, i sve što je kreposno i hvale vrijedno, to neka bude sadržaj vaših misli!*” (Fil 4,8).

Zamijeti kako se izraz “što je” ponavlja šest puta. Izraz “što je” ispunjava standarde koje je postavio apostol, bilo unutar ili izvan crkve i pogodan je za kršćansko razmatranje. Također, izraz “što je” utjelovljuje pravu krepost, “što je” je hvale vrijedno i s pouzdanjem možemo nastaviti s tim.

Čini mi se da ova sveobuhvatna zamjenica u potpunosti briše lažnu podijeljenost koju mnogi kršćani stvaraju između “svjetovnoga” i “svetoga”. Ta razlika ne postoji u Svetom pismu.

(b) Svjetovno nasuprot svetoga

Mnogi su kršćani još uvijek prožeti sumnjičavim strahom kojega su mnogi drevni filozofi imali od fizičkoga svijeta, uključujući prirodne užitke i ljudsko tijelo. Biblijski pisci nisu imali takvu averziju:

(i) “*Jahvina je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive*” (Ps 24,1).

Ta tvrdnja odgovara veselom proslavljanju Božjega svijeta i nalazimo ju svugdje u Svetome pismu. Doista postoji svijet koji leži u lažima, to je svijet pokvarenosti kao rezultat ljudskoga buntovničkog postupanja. No ostatak svijeta i nadalje ostaje Božji. Naša predivna zemlja sa svom svojom puninom još uvijek počiva u božanskom blagostanju: “*I bijaše veoma dobro*” (Post 1,31). Čovjek još uvijek ispunjava taj božanski nalog kada ide u taj svijet, zahvaća njegovu “puninu” te je oblikuje i podređuje kako bi stvorio sebi dom, gradio gradove i svoju kulturu (Post 1,28-30). Taj je drevni nalog još uvijek djelotvoran i Bog ga još uvijek smatra vrijednim.

Pavao je citirao Ps 24,1 u zanimljivom spoju: “*Jedite sve što se prodaje na tržnici, ništa ne ispitujući radi savjesti, jer ‘Gospodinu pripada zemlja i sve što ona ima’.*” (1 Kor 10,25-26).

Jasno je da Pavao nije predao zemlju bezbožnicima! Sve je osim grijeha u njoj još uvijek Božje i treba sa zahvalnošću biti prihvaćeno od kršćana.

Pavao primjenjuje ovo načelo u odnosu na hranu, no ne postoji razlog za sumnju kako bi ga primijenio i u odnosu na bilo koje drugo pitanje po kojemu bi ljudi bili nepotrebno sumnjičavi. Sve što se prodavalo na životnoj tržnici moglo se kupiti, ukoliko je ispunjavalo kriterij istine, časti, pravde, nevinosti, ljubaznosti, nečega što je na dobru glasu, kreposti i hvale vrijednosti (Fil 4,8). Sumnjičiti po pitanju ovakvih stvari, znači nazivati nesvetim ono što Bog još uvijek drži svetim.

Pavao nastavlja pitanjem: *“A zašto da moju slobodu podvrgava sudu tuđa savjest? Ako sa zahvalom sudjelujem, zašto da me zbog onoga za što zahvaljujem grde?”* (1 Kor 10,29-30).

Ponovo govori o hrani, no načelo se odnosi na širok spektar zanimanja, aktivnosti i užitaka koje neki bojažljiviji ljudi žele zabraniti. On zaključuje: *“Bilo da jedete, bilo da pijete, bilo da što drugo činite, sve činite na slavu Božju!”* (redak 31).

Ako je zemlja i sve što je na njoj Gospodnja, ako je kršćanima naređeno da sve primaju s veseljem uključujući prihode zemlje i grada, ako je kršćanima dopušteno uživati u svemu što je čestito, dično, pravedno, nevino, ljubazno, kreposno i hvale vrijedno, tada je svaki pokušaj pravljenja razlike između svetoga i svjetovnoga pogrešno upućivanje. Ako su sve te stvari Božje, tada su sve one svete, bilo da su stvorene Božjom ili ljudskom rukom. Palo čovječanstvo sluša Boga nesvjesno, no sluša ga! Sve što mi on daje, bilo svojom rukom ili ljudskom, posvećeno je mojom vjerom i zahvalnošću.

(ii) *Međutim, Pavao postavlja drugu vodilju ...*

Postoje stvari koje su u sebi dobre, u kojima bi inače mogao slobodno imati udjela, no koje ponekad nisu ni od kakve koristi ili pak mogu naškoditi nekome:

“Sve mi je dopušteno.’ Ali sve nije korisno. ‘Sve je dopušteno,’ Ali sve ne izgrađuje. Neka nitko ne traži korist svoju, nego korist drugoga! ... Jer svi drugi traže svoju korist, a ne korist Krista Isusa. ... ‘Sve mi je dopušteno ...’ - Ali sve nije korisno. ‘Sve mi je dopušteno ...’ - Ali ja neću ničemu robovati.” (1Kor 10,23-24; Fil 2,21; 1 Kor 6,12).

Pavao je vrlo smion kada piše: *“Sve mi je dopušteno.”* Nema baš mnogo izuzetaka ovdje! On podrazumijeva izostavljanje grješnih i pokvarenih stvari, inače mu je praktički sve u svijetu dopušteno. On ima čistu savjest. Njega ne salijeću mračna shvaćanja *“svjetovnosti”!*

No *postoje* neki imperativi po kojima on svakodnevno određuje svoje postupke:

- Hoće li to biti korisno ili štetno za njega? Hoće li poboljšati ili ometati njegovo zdravlje i pravu sreću, a pogotovo Kristove interese? Hoće li voditi ka izgradnji ili padu?
- Hoće li ga to učiniti sebičnim, ili će povećati njegovu ljubav prema drugima i pojačati njegovu sposobnost da im pomogne? Je li to jednostavan i bezazlen užitak ili je postignut na račun drugih? Je li umjerena zabava ili djelo pohlepnoga ugađanja vlastitim sklonostima?
- Hoće li to ojačati njegovu slobodu u Kristu ili će ga odvesti u fizičko, duševno ili duhovno ropstvo?
- Hoće li to prekršiti zakon ljubavi koji ga obvezuje da pazi na osjećaje bližnjega i da mu svjesno ne nanosi štetu? U takvim slučajevima on ne bi pojeo porciju mesa sve dok osjetljiva osoba ne ode (1 Kor 8,7-13; 10,28-29).

(iii) *“Vama pripada sve: ... i svijet, i život, i smrt, i sadašnjost i budućnost. Sve je vaše, a vi ste Kristovi, a Krist je Božji.”* (1 Kor 3,21-23).

S obzirom na događaje i prilike života iz dana u dan, ovo je jedan od redaka u Bibliji koji najviše zadovoljava. *Bog nam je dao svoj svijet da uživamo u njemu!*

Kršćani bi trebali prihvatiti sve što je svojstveno ljudskom iskustvu, s užitkom koji je iznad onoga kojeg poznaju bezbožnici. Nitko ne bi trebao uživati više od kršćana u jelu, spavanju, voljenju, radu, igranju, davanju, primanju - jednom riječju, u pravim zadovoljstvima života. Kršćani bi, iznad svih ljudi, trebali naći sreću u glazbi, književnosti, umjetnosti i u svim oblicima kulturnoga izražavanja. Čak su i smrt i neizvjesna budućnost dio užitka života onima koji ih smatraju kao dar Božji.

Sve je moje! Možda to bezbožni neće shvatiti, no ako grade velik grad, grade ga za mene, ako pjevaju divnu pjesmu, za mene ju pjevaju; ako podignu plemenitu skulpturu, čine to na moje zadovoljstvo, ako izgrade lijepu bolnicu, uspostave pravosuđe, naprave koristan stroj, napišu knjigu, tiskaju vjerodostojne novine, uspostave odgovornu radiopostaju, prikažu nešto informativno na TV-u; što god čine dobro, *sve to Bog daje meni!*

To je svijet moga Oca, sve su te stvari tvorevina moga Oca (makar ih načinili bezbožni ljudi kao njegovi neznani sluge). Mogu sa zahvalnošću uzeti od njih što god hoću i dati mu slavu upotrebljavajući to.

Jesi li i ti ovako slobodan kao ja?

Preuzeto iz knjige *Kršćanski život* u izdanju Bogoslovnog instituta iz Zagreba